

FORMAREA STATULUI FEUDAL ȚARA ROMÂNEASCĂ

1247, iunie 2, Diploma ioaniților

⟨Bela al IV-lea, regele Ungariei⟩ îi dăm și îi dăruim lui¹ și prin dînsul numitei case,² întreaga țară a Severinului³ împreună cu munții ce țin de ea și cu toate celelalte ce atîrnă de ea, precum și cu cnezatele lui Ioan⁴ și Farcaș⁵ pînă la riul Olt, afară de pămîntul cnezatului voievodului Litovoi, pe care îl lăsăm românilor așa cum l-au stăpînit aceștia și pînă acum.⁶ Totuși ⟨le dăm⟩ în așa fel încît jumătate din toate foloasele și veniturile și slujbele din întreaga țară a Severinului amintită mai sus și din cnezatele numite mai sus, să o păstrăm pe seama noastră și a urmașilor noștri, cealaltă jumătate căzînd în folosul casei pomenite mai sus, afară de bisericile clădite și cele ce se vor clădi în toate țările sus-zise, din veniturile cărora nu păstrăm nimic pe seama noastră... lăsînd deoparte și toate morile⁷ dintre hotarele țărilor amintite, atît cele clădite cît și cele ce se vor clădi — în afară de cele din țara Litua —, precum și toate clădirile și semănăturile⁷ făcute cu cheltuiala fraților zisei case și fînețele și pășunile pentru vitele și oile lor⁷ și pescăriile care sînt acum în ființă sau care se vor face de către dîșii⁷, care toate vrem să se oprească în întregime în folosul fraților acestora, afară de pescăriile de la Dunăre și iazurile de la Celeiu⁸ pe care le păstrăm împreună pe seama noastră și a lor. Și mai îngăduim ca jumătate din toate veniturile și foloasele ce se vor strînge pe seama regelui de la români ce locuiesc în țara Litua — în afară de țara Hațegului cu cele ce țin de dînsa — să le culeagă sus zisa casă. Mai voim ca amintiții români să ajute pe sus-zii frați cu mijloacele lor ostășești⁹ întru apărarea țării și înfrîngerea și pedepsirea atacurilor ce ni s-ar aduce de către străini, iar din partea lor acești frați să fie datori la prilejuri asemănătoare să le dea lor sprijin și ajutor pe cît le va sta în putință. Pe lîngă aceasta, din sarea ce le-am îngăduit, să ducă în chip îndestulător spre folosința acestei țări și a părților dinspre Bulgaria, Grecia și Cumania, din orice ocnă din Transilvania¹⁰ de unde vor putea mai ușor să o scoată cu cheltuiala dimpreună a noastră și a lor... tot astfel și din banii care vor umbla acolo¹¹ din voința regelui și hotărîrea preceptorului acestei case... jumătate o păstrăm pe seama noastră, precum s-a spus mai sus și despre celelalte venituri, cealaltă jumătate avînd a fi îndreptată spre folosul zisei case...

De asemenea, rînduielele pe care le va fi hărăzit zisa casă nobililor și altora venind din alte părți să locuiască în ținuturile amintite, atît în privința liber-

tăților lor cât și a judecăților, precum și hotărârile judecătorești pe care le vor fi rostit împotriva acelorora, le vom încuviința și întări... cu acest adaos că de se va rosti vreo osîndă într-o pricină de vărsare de sînge împotriva mai marilor țării aceleia¹², și ei se vor simți nedreptățiți, să poate face apel la curtea noastră.

Pe lângă aceasta, am dăruit amintitului preceptor și printr-însul casei Ospitalierilor toată Cumania,¹³ de la rîul Olt și munții Transilvaniei sub aceleași îndatoriri ce sînt arătate mai sus cu privire la țara Severinului — în afară de țara lui Seneslau, voievodul românilor, pe care le-am lăsat-o acelorora așa cum au stăpînit-o și pînă acum¹⁴ — și întru totul sub toate acele îndatoriri, rînduite mai sus, cu privire la țara Litua.

(Textul latin și traducerea românească în *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, vol. I, p. 3—11).

*

Ladislau al IV-lea, regele Ungariei, dăruiește mai multe moșii magistrului Gheorghe pentru serviciile făcute coroanei ungare.

1285, ianuarie 8

Și, în sfîrșit, cînd începusem noi a domni, fiind încă copil, ...iar voievodul Litovoi, împreună cu frații săi,¹⁵ în necredința sa, cuprinse pe seama sa o parte din regatul nostru aflătoare dincolo de Carpați¹⁶ și cu toate îndemnurile noastre nu s-a îngrijit să ne plătească veniturile ce ni se cuveneau din acea parte,¹⁷ l-am trimis împotriva lui pe numitul magistru Gheorghe care, luptînd împotriva aceluia cu cea mai mare credință, l-a ucis pe el, iar pe fratele lui, cu numele Bărbat, l-a luat în prînsoare și ni l-a adus nouă. Pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă de bani foarte mare¹⁸ și astfel, prin slujbele acestui magistru Gheorghe s-a așezat iar tributul ce ni se datora din acele părți.¹⁹

(Text latin, Hurmuzaki-Densușianu, *Documente privind istoria românilor*, I, 1, p. 457—459; D.I.R., C, veacul XIII, vol. II, p. 272).

*

Carol Robert, regele Ungariei, restituie magistrului Martin moșia Dawar, enumerînd, cu acest prilej serviciile făcute de acesta coroanei ungare.

1324, iulie 26

...de asemenea, prin purtarea soliilor noastre, în mai multe rînduri,²⁰ la Basarab, voievodul nostru de dincolo de munți unde și-a îndeplinit slujba soliei sale în chip credincios și vrednic de laudă.

(Text latin, Hurmuzaki-Densușianu, *Documente privind istoria românilor*, I, 1, p. 591—592; D.I.R., C, veacul XIV, vol. II, p. 129—130).

Comentariu istoric

1. Pentru a-și feri stăpînirile de noi devastări întreprinse de tătari, Bela al IV-lea, regele Ungariei, a făcut apel la serviciile Cavalerilor ioaniți sau ospi-

talieri, cărora le-a oferit să se stabilească în țara Severinului, cu misiunea de a apăra frontiera împotriva incursiunilor mongole. În cuprinsul diplomei, regele enumeră veniturile de care urmau să beneficieze Cavalerii ioaniți pentru a-și asigura baza lor materială, în schimbul îndatoririi clasice de „sfat și ajutor“ (*consilium et auxilium*). Destinatarul diplomei este Rembald, marele preceptor al ordinului.

2. Este vorba de Ordinul Cavalerilor ospitalieri sau ai Sf. Ioan (ioaniților) stabiliți inițial la Ierusalim, după cucerirea orașului de către cruciați (1099). Funcțiunilor spirituale și de asistență socială, li se adăogau și rosturi militare, a căror însemnătate a sporit în timpul magistrului Raymond de Puy (1120—1158).

3. Banatul de Severin este menționat pentru prima dată în 1233 ; acest întreg teritoriu (sau numai partea sa olteană) urma să fie cedat Cavalerilor ioaniți, împreună cu celelalte formațiuni din Oltenia.

4. Localizare probabilă : sud-estul Olteniei.

5. În limba maghiară, numele Lupu este redat prin Farcaș, iar în limba slavă prin Vîlc. S-ar putea, deci, ca acest Farcaș să nu fie altceva decât transcrierea maghiară a foarte răspînditului nume Lup(u), păstrat în forma sa slavă și în numele județului Vîlcea, unde se va fi aflat această formațiune.

6. Statutul diferit al țării lui Litovoi este evident : în timp ce cnezatele lui Ioan și Farcaș sînt cedate Cavalerilor ioaniți, formațiunea lui Litovoi își păstrează autonomia, care trebuie înțeleasă în sensul unui raport feudo-vasalic între voievodul român și regele maghiar, cel dintîi datorînd celui din urmă anumite „foloase, venituri și slujbe“, din care regele cedează jumătate Cavalerilor. Situația superioară a lui Litovoi față de Ioan și Farcaș este un indiciu că formațiunea sa — situată pe valea Jiului și cuprinzînd și țara Hațegului — era mai evoluată din punctul de vedere al structurilor și mai întinsă teritorial.

7. Semnalarea morilor, semănăturilor, pășunilor, vitelor, oilor și pescăriilor (diploma face distincție între pescăriile naturale și iazuri) indică o economie întemeiată pe agricultură, creșterea sedentară a vitelor și piscicultură, aflată într-un stadiu înaintat de dezvoltare, capabilă să asigure însemnate venituri.

8. Se pare că nu e vorba de Celei-ul de la Dunăre, ci de un altul în Gorj.

9. Formațiunile românești dispuneau și de o anumită organizare militară ; existau, desigur, cete militare care constituiau un însemnat mijloc de putere la dispoziția căpeteniilor locale și care, în viitor, erau datoare să colaboreze cu ioaniții.

10. Menționarea numai a sării din Transilvania ar fi o indicație că nu se începuse exploatarea onelor oltene, ceea ce este totuși surprinzător.

11. Tezaurile monetare din secolul al XIII-lea, descoperite în Oltenia, indică o vie circulație monetară : alături de pfenigi de Colonia se întilnesc dirhemi ai Hoardei de Aur.

12. Acești „majores terrae“ se bucurau, prin urmare, de dreptul nobilimii maghiare de a face apel la rege în judecarea pricinilor pentru vărsare de sînge. Ei constituiau clasa stăpînilor feudali.

13. Stăpînitari politici, asimilați în cele din urmă de populația autohtonă românească, cumanii lăsaseră numele lor Munteniei asupra căreia își exercitaseră dominația.

14. Ca și formațiunea lui Litovoi, voievodatul lui Seneslau se bucura de o largă autonomie, dovadă a stadiului avansat de organizare politică; el era situat, probabil, în depresiunea Titeștilor sau a Arefului.

15. Prezența fraților lui Litovoi se explică, probabil, prin situația lor de stăpâni feudali care, înrudiți cu voievodul, îl asistau în exercitarea puterii politice.

16. Aflat în dependență feudală față de regele ungar, Litovoi a ocupat un teritoriu, considerat ca aparținând coroanei maghiare; potrivit cercetărilor mai noi, acest teritoriu va fi fost voievodatul lui Seneslau, amintit în 1247, sau un altul situat, de asemenea, în stînga Oltului.

17. Conflictul dintre Litovoi și coroană fusese provocat nu de ocuparea teritoriului ci de refuzul voievodului român de a plăti veniturile cuvenite regalității ungare, recunoscîndu-se astfel vasal și pentru aceste posesiuni noi dobîndite.

18. Marea sumă de bani plătită de Bărbat, drept răscumpărare, este un indiciu al puterii economice de care dispunea voievodatul lui Litovoi. În 1330, Basarab I avea să ofere, drept răscumpărare a păcii, lui Carol Robert, o sumă echivalentă cu 74 kg aur.

19. Bărbat a acceptat să plătească tributul refuzat de fratele său — poate cu un quantum sporit — și a păstrat teritoriul aflat în litigiu. Coroana ungară era constrînsă, chiar în cazul unei victorii militare, să recunoască forța formațiunilor politice românești.

20. Negocierile purtate între Carol Robert și voievodul Basarab aveau drept obiect Severinul ocupat de Basarab. Voievodul român a refuzat să-l cedeze și l-a păstrat ca feudă, acceptînd să presteze omagiu față de regele maghiar. Era, firește, o soluție de compromis căreia Carol Robert a încercat să-i pună capăt în 1330 dar, după cum se știe, campania lui în Țara Românească — instigată și de castelanul de Mehadia care urma să devină ban de Severin — s-a încheiat cu dezastrul oastei maghiare la Posada.

Indicații metodice

Cele trei izvoare reflectă tot atîtea etape ale procesului de formare a statului feudal Țara Românească. Prezentarea lor în cadrul lecției trebuie să pună în lumină caracterul *dinamic* al acestui proces. Diploma ioanișilor oferă atît informații despre infrastructura cît și despre structurile sociale, politice și militare ale societății românești dintre Carpați și Dunăre. Elevului i se desfășoară un tablou sugestiv al genezei statului feudal: clasa stăpînitorilor feudali (*maiores terrae*) care își dă un instrument adecvat intereselor sale economice și socio-politice. La mijlocul secolului al XIII-lea, statul feudal se află încă în formele sale incipiente: cnezate și voievodate, ultimele avînd o organizare superioară.

Documentul din 1285 dezvăluie prima încercare de forță între voievodatul lui Litovoi și regalitatea ungară. Eșecul militar al voievodului român nu mai poate anula însă rezultatele procesului obiectiv de formare a statului. Coroana ungară este constrînsă să accepte ca șef al acestei formațiuni politice pe fratele voievodului căzut.

În 1324, Basarab este voievodul unei țări care se împacă tot mai greu cu suzeranitatea străină. Emanciparea este iminentă. Cel care în 1324 mai era încă

„voievodul nostru“ pentru regele ungar își va dobîndi în 1330 neatîrnarea prin biruința de la Posada.

Este deci esențial ca elevul să constate progresul înregistrat de societatea românească în fiecare din momentele surprinse de aceste izvoare și să înțeleagă factorii care l-au determinat.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Ștefan Ștefănescu, *Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul” pînă la Mihai Viteazul*, București, Ed. Acad., 1970 (Expunere de ansamblu întemeiată pe cele mai noi cercetări).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Comentarii la diploma din 1285 privind pe Magistrul Gheorghe*, în „Analele Universității București”, 1957, nr. 9, p. 27—44 (analiză exemplară a sursei citate în titlu.).

Maria Holban, *Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină și despre reflectarea campaniei din 1330 în diplomele regale și în „Cronica Pictată”*, în „Studii” t. 20 (1967), nr. 1, p. 3—43 (critică erudită a unor izvoare recent date la iveală privind începuturile Țării Românești).

FLORIN CONSTANTINIU